

בית- שאן

בית-שאן, מס' 1

בין שנת 1316 לשנת 1322

בבית שאן למנשה, אשר בו לחבר את זה ישיבתי בחרתי,¹ יושבת על מים רבים, מי מנוחות, ארץ חמדה מבורכת ושבעת שמחות, כגן השם תוציא צמחה, ולגן עדן פתחה. דירת הכרכים לשבת בצער עזבתי,² עם שיושביהם בחסידותם עונותם ממועטים ידעתי ידעתי, גם בגדולות ללכת בהם לא נסיתי, בנפלאות ממני לא שאלה נפשי, ואליהם לבי לא הטה, ולאפוקי נפשאי מפלוגתא.³

מקור: כפתור ופרח, עמ' ד.

ספרות: כפתור ופרח, המבוא של א"מ לונץ, עמ' XXXI והערה 5; קליין, היישוב היהודי, עמ' 157 ו-161; פראוור, אשתורי הפרחי, עמ' 111.

- 1 כלומר, בבית-שאן שבתחום שבט מנשה בחרתי לחבר את ספרי זה.
- 2 כלומר, עזבתי את ירושלים, אשר "יושביה בחסידותם עונותם ממועטים". בהמשך הקטע אומר הפרחי, שברח מן העיסוק "בגדולות" ו"בנפלאות" שאפיינו את ה"חסידים" בכרכים. אין לקבל את דבריו של לונץ, הרואה בדברי הפרחי תגובה על פולמוס הרמב"ם, שהתנהל בעכו בשנות השמונים של המאה הי"ג, כשלושים שנה לפני עלייתו של הפרחי. גם אין להסכים לדבריו של קליין, המייחס את הדברים האלה למחלוקת על כתב-החרם של ר' שמואל שליזשטט, שכן מאורע זה התרחש כחמישים שנה לאחר חתימת ספרו של הפרחי. ראה על כך להלן, הערך "ירושלים", מס' 101.
- 3 פירושו: ולהוציא את עצמי מן המחלוקת.

בית-שאן, מס' 2

בין שנת 1316 לשנת 1322

ושמעתי פה בבית שאן מפי הר' מתתיה ז(כרונו) ל(ברכה)¹ בשם ר(בנו) ת(ם) ז(כרונו) ל(ברכה).²

מקור: כפתור ופרח, עמ' מו.

- 1 חכם אשכנזי או צרפתי, שחי בבית-שאן ומת, כפי הנראה, בירושלים (וראה גם להלן, הערך "ירושלים", מס' 75 והערה 2, שם).
- 2 השמועה היתה בעיניו היתר ירקות ופירות בבית-שאן בלי להפריש תרומות ומעשרות. על נושא זה ועל מעמדה ההלכתי של בית-שאן ראה המדור "חיי תרבות ודת", שם.

בית-שאן, מס' 3

בין שנת 1316 לשנת 1322

ובית שאן, שהוא לדרומה¹ כחצי יום --- אנו נוהגין בו היום בחסד עליון בפירות אילן וירק, כמו שהיו נוהגים שם קודם שרבי התירו.²

מקור: כפתור ופרח, עמ' נד.

- 1 כלומר, מדרום לטבריה.
- 2 כלומר, אנו, תושבי בית-שאן, מפרישים תרומות ומעשרות מפירות האילן והירק. הקטע בשלימותו ודיון ברקעו ההלכתי ראה המדור "חיי תרבות ודת", בין שנת 1316 לשנת 1322.

בית-שאן, מס' 4

בין שנת 1316 לשנת 1322

על בית שאן: להודיע לבני אדם שהיא ארץ ישראל, ושהנודר בנזיר יכול לישב בה וכיוצא בזה בשאר הדינים. איני צריך לבשר אלא לסוסים וגמלים. אבל מה אעשה, הנה היום נמצאים פה עמנו אנשים מקרוב באו, מוחזקים בידעים, מניאים לב נשים ועמי הארץ לשבת שם, ואומרים להם שאינה ארץ ישראל במוחלט, אלא חוצה לארץ.¹ ואילו אמרו שיש חילוק בחיוב תבואת ארצה מזולתו, החרשתי על כן להאריך בזה הוצרכתי, להחיות לב נדכאים.²---

עוד היום הנה היא פה עמנו חרבה,³ ובה שלשה היכלות נגד ירושלים⁴ ---

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ובית שאן, עיניך הרואות, הירדן למזרחו כמהלך שעה ישרה; וכל מה שהוא למערב הירדן אין ספק שהוא ארץ ישראל --- ומה שרדפתי אחר זאת החקירה, לא מפני שזכני האל יתברך לשבת בה לבד, אלא שלא למעט גבול נחלתנו ממיעוט ידיעה ומרצון, ושלא להקל במצותיה. ולאחר זמן מרובה באו הנה האנשים ההם וחזרו בהם. ומה שאני משים לפני בית שאן כנקודת העגולה להוציא ממנה ההוראה אל כל המקומות,⁵ מפני שהיא באמצע ארץ ישראל בקירוב, שהרי היא דרומית לטבריה, שהיא בטבורה של ארץ ישראל כחצי יום.

מקור: כפתור ופרח, עמ' קכא-קכז.

ספרות: י' ברסלבי, "בית-שאן כמרכז למחקרו של ר' אישתורי הפרחי", בקעת בית-שאן הכינוס הארצי השבעה-עשר לידיעת הארץ, ירושלים תשכ"ב, עמ' 86-87; פראוור, ר' אשתורי הפרחי, עמ' 106-113.

- 1 הוויכוח הנוכח בדברי הפרחי על הכללתה של בית-שאן בקדושת ארץ-ישראל מלמד על יישוב יהודי בעיר לפחות במאה הי"ד. הפרחי מספר, שוויכוח דומה התנהל גם על קדושתה של רמלה (וראה להלן, הערך "רמלה", מס' 4), וממקורות אחרים נודע על ויכוח דומה במאה הי"א על אשקלון. ראה: מאן, היהודים במצרים, ב, עמ' 225-227; מ' כהן, "קהילת אשקלון בין ארץ-ישראל למצרים", שלם, ג (תשמ"א), עמ' 93-95. מדברי הפרחי עולה, כי הוויכוח על קדושת הערים האלו ועל חיוב יושביהן במצוות התלויות בארץ נהפך במאה הי"ד לוויכוח על ישיבת היהודים במקומות אלה. תפנית זו בוויכוח נבעה, כנראה, מעלייתם של חכמים כמו הפרחי, שמעייניהם היו נתונים לקיום מצוות יישוב ארץ-ישראל. מן הנאמר כאן ניתן ללמוד, כי בוויכוח נטלו חלק עולים "מקורב באוי", שהיו "מוחזקים ביודעים", משמע, תלמידי-חכמים. עניין ההתיישבות בבית-שאן אינו ברור די הצורך. ייתכן, שיש לקושרו עם הקמת הח'אן הממלוכי בעיר בשנת 1308 ועם דבריו של אלעמרי, המספר, כי בימים ההם היתה בית-שאן מרכז אחד המחוזות של נציבות דמשק ומקום מושבם של פקידי המחוז. וראה בעניין זה: R. Hartmann, Die Strasse von Damaskus nach Kairo, ZDMG, LXIV: 501-502 (1916); idem, Politische Geographie des Mamelukenreiches, ZDMG, LXX (1910), pp. 692-693. על אלעמרי ראה: י' דרורי, "ההיסטוריוגרפיה הממלוכית ותרומתה לתולדות ארץ ישראל", קתדרה, 1 (תשל"ו), עמ' 135-136.
- 2 בהמשך הקטע מובאות ראיות שונות לקדושתה של בית-שאן.
- 3 הכוונה היא, כפי-הנראה, למבנה קדום בבית-שאן, שזוהה על-ידי יהודי המקום כבית-כנסת. המונח הוא "כנסת", ומכאן הכתיבה בלשון נקבה.
- 4 דומה, שכוונתו של הפרחי למבנה בצורת באסיליקה בעלת שלושה חללים. הפרחי ובני דורו ראו בשלושת האפסיסים "היכלות", כלומר, ארונות-קודש. וראה: ברסלבי, עמ' 86-87.
- 5 משמע, אני קובע את בית-שאן כמרכז המעגל, שממנו נמדדים המרחקים אל כל המקומות. בית-שאן היתה בסיס היציאה לסיוריו של הפרחי.

בין שנת 1316 לשנת 1322

בית-שאן, מס' 5

לפי מה שהתבאר, הרי מה שאנו, יושבי בית שאן, רואים מן הערבה מזרחה ולצפון עד ים כנרת¹ הוא לשבט גד.

מקור: כפתור ופרח, עמ' שיב.

- 1 כלומר, הרכס למן עבר-הירדן מזרחה, מול בית-שאן, וצפונה, עד דרום-ים-כינרת, הוא נחלת שבט גד, כלומר, הגלעד.